

KAPITTEL 12

SAKRAMENTALISMENS VOLDELIGE HISTORIE

Ofte sies det at Kirken har en voldelig historie. Men da har man akseptert det romersk-katolske selvbildet av hva som utgjorde «kirken» i middelalderen. Jeg vil heller si at *sakramentalismen* har en voldelig historie, siden svært mange av dens ofre også tilhørte Kirken. Og da mener jeg Kirken med stor K – som består av alle som tror på Jesus Kristus, og ikke bare de som tilhører et bestemt kirkesamfunn.

Den store majoritet av de som har gått under stempelet kjettere har vært Jesus-troende.

Akkurat som vi i dag har gitt tusenvis av ulike indiske religioner fellesbetegnelsen «hinduisme», siden det ville vært altfor komplisert å differensiere mellom dem alle, kan man også gi kjettere av ulik art (enten de nå har blitt kalt gnostikere, dualister, hekser, svermere, karismatikere, sekteriske eller whatnot) fellesbetegnelsen «anti-sakramentalister».

I nesten alle tilfeller har deres anti-sakramentalisme vært fundert i en Jesus-tro.

Vi snakker heller ikke om noen få og små sekter. Til tider har anti-sakramentalister utgjort det store flertall av Jesus-troende i bestemte områder. Selv om det finnes noen svært få unntak, var de ikke-voldelige. Nettopp fordi de var opptatt av å vende tilbake til «urkirken», tok de avstand fra vold. Til gjengjeld ble de utsatt for forfølgelser og massakrer som finner sitt sidestykke i noen av verdenshistoriens verste hendelser.

I mine øyne er det nettopp disse som utgjorde *Kirken* – den sanne kirke som ikke bare var kirke i navnet, i motsetning til enkelte maktbastioner som kuppet begrepet.

Jesu ord til sine etterfølgere har gått i oppfyllelse så til gagns gjennom kirkehistorien: «Det skal komme en tid da de som forfølger dere, tror de gjør Gud en tjeneste.»

To hovedspor

Rett før de stenet ham, sa Stefanus til sin samtids religiøse ledere: "*Har det noen gang vært en profet som fedrene deres ikke forfulgte?*" (Apg 7,52)

Når man leser kirkehistorie, innser man etterhvert at spørsmålet er legitimt å stille til de sakramentalistiske kirkesamfunnene også.

Jeg innser at bildet ikke er svart/hvitt, men fullt av nyanser. Likevel ser jeg *to hovedspor* gjennom kirkehistorien, og finner min egen tro best ivaretatt blant kjetterne, utenfor den institusjonelle, romersk-katolske kirke.

Det er ikke mitt mål å drive unødvendig polemisering, og kirkebildet i dag er selvsagt ganske annerledes enn i f.eks. middelalderen. Men siden mange er så glade i å snakke om "kirkens tradisjon", finner jeg det nødvendig å skille mellom disse to hovedsporene som har gått som en rød tråd gjennom generasjonene.

For å formulere meg litt inkonsekvent: Den tradisjonen jeg tilhører og føler meg som en del av, har *alltid* tatt et oppgjør med tradisjonen.

Det er trist når selv frikirkelige begynner å dyrke tradisjoner fra tider og kretser som brant mennesker på bålet. Skal man på død og liv søke tradisjoner fra middelalderen, er det bedre å søke dem hos de som faktisk ble brent for sin tro!

Felles for nesten alle som har blitt forfulgt av Den romersk-katolske kirke gjennom århundrene, er altså en viss anti-sakramentalisme.

*

Selv om det skjer i mindre skala tidligere enn det, kan man hevde at veien deler seg for alvor under Konstantin (272-337). Legenden sier at Konstantin i forkant av et stort slag hadde fått en visjon hvor han så et kors på himmelen, og at han hørte en stemme som sa: "Under dette tegn skal du seire."

At noen kristne senere kunne tro på en slik uhyrlig påstand, sier jo litt om hvor langt kirken hadde kommet fra det opprinnelige budskapet om å elske sine fiender.

At kristendommen etterhvert ble en statsreligion, så nok mange som redningen. Flere av de kristne lederne som med ett fikk høy status, hadde fra før av store sår og skader etter alle forfølgelsene. Nå kunne de stå åpent fram med sin tro, og få gode stillinger på grunnlag av den.

Dessverre skulle det ikke gå så altfor lang tid før denne blandingen av juridisk makt og kirke ble til den største forfølgeren av troende noensinne.

Det er dessverre et faktum, at langt flere Jesustroende har blitt drept av de store embetskirkene enn av romerske keisere. Historien blir også skrevet av seierherrene – og må alltid leses i lys av dette.

Etterhvert som jeg har lest mer og mer kirkehistorie, har jeg blitt mer og mer overbevist om at jeg ønsker å tilhøre "kirken utenfor kirken". For jeg tror at det er denne som i det lange løp har holdt den opprinnelige ilden brennende. Til tross for den institusjonelle kirkes bruk av vold og trusler mot slike grupperinger, kan du gjennom hele historien finne dem som har forkynt evangeliets frihet.

Mange av dem har kanskje hatt overdrevne og svermeriske elementer, i tillegg til gnostiske tendenser, men jeg vil likevel påstå at deres eventuelle vranglære er langt enklere å svelge enn det den offisielle kirken har stått for. Det er sistnevnte som har stått for de aller største avsporingene i forhold til Jesu og Paulus' budskap.

I tilfeller hvor den personlige gudsrelasjonen og kjennskap til Ånden ble erstattet med en rent formalistisk og sakramentalistisk tro, hvor kraften med ett angivelig ble «forvaltet» av en øvrighet, var veien kort til voldsbruk. Navnet «kirke» ble kuppet av maktinstitusjoner som misbrukte sin posisjon til undertrykkelse av de sanne Jesu etterfølgere. Derfor ligger det et svært spesielt historiesyn og en merkelig kirketeologi i bunn når man snakker om «kirkens mørke fortid».

Kirken har aldri brent noen. Kirken har blitt brent.

Det handler ikke om fraskrivelse av ansvar på kristenhetens vegne. Det handler om å ha en nytestamentlig forståelse av hva som utgjør en virkelig kirke. Kirken er Kristi kropp, den er ikke vår egen institusjon som vi kan styre med som vi vil.

Å kalle de som brant for *kirken*, er å anerkjenne og gi «kuppmakerne» den statusen de stjal til seg.

Kirken kan aldri defineres som en institusjon. Kirken er «usynlig». Det vil si, den er ikke skjult i den forstand at den holder på i hemmelighet. Nei, tvert imot, på sitt beste er kirken definitivt synlig, for den endrer liv i hopetall og gjør godt mot folk. De første kristne var «the talk of the town», alle visste at de fantes og det ble mye oppstyr rundt dem. Så når jeg sier at kirken er en usynlig størrelse, mener jeg at den består av alle som har Guds usynlige ånd på innsiden. Det er Ånden som definerer hva og hvem som er kirken, og ikke en bestemt organisasjon eller et hierarki av ledere, eller et visst antall dåpssertifikater.

Det må vel objektivt sett herske liten tvil om at enkelte institusjoner som har kalt seg «kirke», i realiteten har vært Kirkens største forfølgere.

La oss ta en liten reise i historien og få noen glimt inn i disse to hovedsporene jeg snakker om ...

*

Vi starter med donatistene i Kartago i Nord-Afrika, som mente at "sakramentene" ikke hadde noen betydning. Donatus uttalte: "Hva har keiseren med kirken å gjøre?" Når noen ble med i deres krets, ble de døpt på nytt igjen, da donatistene anså statskirkens barnedåp for null verdt. Augustin brukte harde ord og oppfordret til vold mot dem. Fra og med år 415 var det forbundet med stor risiko å besøke en donatistisk menighet.

Donatisten Petilian skrev en rekke brev til Augustin, hvor han anklaget den romersk-katolske kirke for å oppføre seg akkurat som den romerske øvrigheten tidligere hadde gjort. *"Tjener du Gud på en sånn måte at vi skal bli drept ved din*

hånd?" spurte Petilian. "Du feiler, du feiler, dersom du er så ond at du har en slik tro. For Gud har ikke slaktere som sine prester."

Samtidig som Augustin oppfordret til vold mot donatistene, vektla han betydningen av å ta vare på benrestene fra de første kristne martyrer, fordi de kunne ha mirakuløs effekt.

Det spørres nok om han ikke lettere kunne ha funnet Guds nærvær blant donatistene enn i benrester ...

Så har du Priscillanus og priscillianerne i Spania, som snakket om å vende tilbake til urkristendommen. Han og flere av hans venner ble halshogd i 385, og det på grunnlag av den romersk-katolske kirkes anklager om "trolldom, utukt, gnostisisme".

Det Priscillanus lærte, var at Ånden virket fritt, uavhengig av de romersk-katolske sakramenter, og at den enkeltes tro var avgjørende, og ikke medlemskap i en bestemt kirke. Videre lærte han at dåpen måtte være et personlig valg, ikke noe dine foreldre valgte for deg.

Bogomilene i Bulgaria mente å være videreførelsen av apostlenes menighet, og hevdet at den romersk-katolske kirken ikke hadde noe med denne å gjøre, slik den nå hadde utviklet seg. De avviste barnedåpen, og fornektet læren om at brød og vin forvandles til Jesu faktiske legeme og blod under nattverden. De sa også at det var unødvendig å bygge kirker for å tilbe Gud, at det var bedre å samles i hjemmene. De avviste dessuten dyrkelsen av Maria og helgener. En kjent bogomilsk predikant var Basil (ca 1100), som ble brent for sin tro i Konstantinopel.

Det finnes mange andre bevegelser som vi vet altfor lite om. Det vi vet, er at de tente en ild i folket – en ild som "kirkens" brannslukkere rykket ut for å ødelegge på ethvert sted. Noen av dem sto kanskje for en litt overdreven dualisme, slik som katarerene og albigenserne, som vi har svært begrenset kildemateriale om. De to var heller ikke ensartede bevegelser, det fantes ulike grener som har blitt inkludert i navnene. Vi vet at noen av disse grenene var mindre dualistiske enn andre.

Felles for alle, var at de opponerte mot pavekirken og så den som en motsetning til apostlenes lære. De tok avstand fra pavekirkens sakramenter, helgendyrkelse og botshandlinger.

Katarene mente at Kristi legeme var alle de troende, og argumenterte samtidig med at det var blasfemisk å tro at vinen og brødet virkelig var Jesu legeme, for det ble jo til avføring. Dermed ville rottene få del i Jesu legeme, sa de. Godt poeng, egentlig! Forøvrig trodde de bare på åndsåpen, og ikke på vandåpen.

Både de bevegelsene som hadde en dualistisk lære, og de som hadde et mer "ortodoks" bibelsyn, ble alle slått hardt og brutalt ned på av pavekirken.

En liten digresjon: For noen år siden besøkte jeg Montsegur, fjellborgen som var katarernes siste skanse under det forferdelige albingenserkorstoget, hvor pavens "kirke" drev regelrette folkemord på frikirkelige kretser. Fjellborgen ble inntatt i 1244, og de pasifistiske katarerene ble brent på bål fordi de nektet å frasi seg sin tro på at Jesu ånd virket uavhengig av pavens embetsmenn og deres sakramenter. På stedet fikk jeg en litt spesiell opplevelse. En opplevelse som selvsagt ikke funker som et akademisk, historisk argument i denne saken. En opplevelse som noen av dere kanskje vil fnyse av og likestille med "energien" som new age-folket er så opptatt av. Men på et tidspunkt, mens mitt reisefølge

var borte noen minutter, stilte jeg meg spørsmålet høyt ut i luften: "Var katarene evangeliske? Var de åndsfylte kristne?"

I samme sekund merket jeg et nærvær som fikk tårene til å sprute. Det kom helt overraskende på meg.

Som sagt, ikke noe gyldig argument i en debatt. Men mer enn nok bekreftelse for en karismatisk anlagt erkeketter som yours truly, som tror at sannheter også kan gi seg til kjenne på en slik måte. Jeg er overbevist om at katarene var sin tids «pinsevenner».

Så har du folk som Peter fra Bruis, som startet ut som en prest. Han oppdaget at mye av kirken bare var kirke i navnet, og tok avstand fra flere læresetninger. Han avviste barnedåpen, og bestred at kirken var spesielle innviede bygninger. Han foreslo til og med at slike pompøse bygninger burde rives! Han avviste bønner og særlige handlinger for døde, og mente at prester burde få lov til å gifte seg. Katolikkene kalte ham "kjetternes far", og han ble brent i 1125/6.

Arnold fra Brescia var også prest, og ble brent i 1155 for å ha forkastet barnedåpen og alterets funksjon. Han sammenlignet kardinalene med fariseerne og de skriftlærde i Jesu samtid, og hevdet at paven ikke var en gudsmann, men en voldsmann, som druknet kirken i blod. Paven, sa han, var så langt fra apostolisk at han verken etterfulgte apostlenes liv eller lære, og det var derfor verken nødvendig med lydighet eller ærefrykt for ham.

Det sto mange personer fram mot pavekirken og kritiserte den. Spesielt var det det vi i denne boka har definert som «sakramentalisme» det ble tatt et oppgjør med, alt fra barnedåpen til ritualer som sprinkling av vann.

I 1232 fikk dominikanermunkene ansvaret for "inkvisisjonen", og absolutt alle mennesker som på en eller annen måte kritiserte eller utfordret den romersk-katolske kirkes lære, var i stor fare.

I flere århundrer framover skulle skarer av Jesustroende bli brent fordi de ikke ville underkaste seg en organisasjon som på en blasfemisk måte brukte Herrens navn som maktmiddel. Jeg har ikke noe godt forslag til navn på denne organisasjonen nå i ettertid, men «Kirken» var den i hvert fall ikke, selv om den kalte seg det!

Den sanne kirkens lederskap var å finne blant de som ble brent under inkvisisjonen.

I «A History of the Inquisition» skrev Henry Charles Lea at simoni, altså kjøp og salg av kirkelige embeter, er mye av forklaringen på det som skjedde i denne perioden. Det var dermed rimelig gudløse menn som hadde overtatt kontrollen av den romersk-katolske institusjonen mange steder. Bispedømmer og presteskap ble kjøpt og solgt, og innebar rent verdslig makt. Oppriktige troende som ønsket å følge Jesus Kristus, ble dermed en trussel. Da var det et fint våpen å stemple slike som kjettere.

I «Hva om Jesus ikke hadde blitt født?» skriver James Kennedy: «Den spanske inkvisisjonen var en spesielt grusom tid, hva angår brutalitet og barbari. Den var diabolisk i sin natur. Var det kristne som forfulgte ikke-kristne? Faktum er at det var det stikk motsatte. Jeg er helt overbevist om at medlemmene i inkvisisjonspartiet ikke var kristne. De levde i den mørke middelalder, hvor evangeliet om Jesus Kristus var mer eller mindre glemt og troen så pervertert at

den nesten ikke var til å kjenne igjen sammenlignet med det som Kristus forkynte. I mange tilfeller under inkvisisjonen dreide det seg om evangelikale kristne som hadde forstått hva Kristi opprinnelige evangelium gikk ut på, og som derfor begynte å avvise den pavelige overtro i samtiden.»

Peter Valdo/Vaudes (-1218) fikk oversatt Bibelen til folkespråk. Han formidlet evangeliet på en måte som myndiggjorde flere enn prester og lærde. Dette førte til en bevegelse av lekfolk som spredte evangeliet, og dette provoserte selvsagt maktapparatet i Den romersk-katolske kirke noe voldsomt. Det ble nedlagt taleforbud for lekfolk.

Men Valdo og hans venner svarte at de måtte lyde Gud mer enn mennesker, og "de fattige fra Lyon", eller valdenserne, som bevegelsen skulle bli kalt, ble kastet ut av "kirken".

Valdo og valdenserne fortsatte å spre bibelkunnskap, og det fortelles at mange av dem kunne hele bibelske bøker utenat. De måtte møtes i smug for å undervise hverandre, fordi det var livsfarlig for dem. Valdenserne trodde på helbredelse av syke i Jesu navn. De forkastet all lære som ikke hadde sitt grunnlag i Bibelen, deriblant læren om skjærsilden, messeofferet, det kirkelige hierarki og pilegrimsferder. Helgendyrkelsen tok de også avstand fra, og mente det var feil å be helgener – inkludert Maria – om hjelp, når man kunne gå direkte til Gud og spørre selv.

Det ble etterhvert mange valdensermenigheter, både i Frankrike, Italia, Sveits, Tyskland og Østerrike. Valdenserne hadde et hemmelig tegn på husdørene sine, og der hvor evangelister fant slike merker, tok de inn. Det fortelles at en evangelist som reiste fra Köln til Milano, hver natt fant husly hos trosfeller. Så mange var det av dem!

En pave uttalte på et tidspunkt at over 1/3 av den europeiske befolkning var kjettere. Vi snakker altså ikke om noen små sekter her, men om vekkelsesbevegelser som preget store deler av kristenheten – og i noen tilfeller utgjorde majoriteten.

Flere tusen valdensere ble drept. Mange av dem gjemte seg i berghuler, men "kirken" brukte sporhunder for å finne dem. Ved et tilfelle ble over 400 småbarn og mødrene deres drept ved at "kirken" - tenk at de vågde å bruke en slik tittel! - tente ild foran en av hulene som fungerte som skjulested. 3000 valdenserbarn skal også ha blitt satt bort til katolske familier.

John Wycliff (1328-1384) underviste i teologi på Universitetet i Oxford. Han kom med en bibeloversettelse cirka 1380. Wycliff forkynte det alminnelige prestedømmet, og sa at alle som trodde var prester med åndelig makt. Disse tankene ble hovednæringen til den stadig voksende "lollardbevegelsen".

I sitt skrift "De Ecclesia" skrev Wycliff at en sann troende kun hadde Kristus som sin biskop og pave, og at ingen andre enn Kristus kunne være hode for menigheten – spesielt ikke en pave som ikke engang selv var sikker på om han var frelst!

Wycliff klarte å unngå bålet, og etter hans død fortsatte hans tanker å bre om seg. Pavekirken slo hardt ned på dette, og i 1409 offentliggjorde de en lov om at ingen kunne forkynne uten biskopens tillatelse. En såkalt synode i Oxford i 1408 forbød også bibeloversettelser som ikke var godkjent av stedets katolske biskop. Til sist gravde de også fram Wycliffs levninger og brant dem på bålet (!).

Tankene hans ble videreformidlet av blant annet Jan Hus (1369-1415) og hans tilhengere, etter hvert kalt "husittene". Hus utgjorde etterhvert en alvorlig trussel

mot kirkehierarkiet, da folket i Bøhmen (dagens Tsjekkia) tok parti med ham. I 1412 stilte han direkte spørsmål ved pavens autoritet, noe som førte til at mange brøt fullstendig med Den romersk-katolske kirke.

I 1415 ble Hus ført inn i domkirken i Konstanz, hvor man kunngjorde en dødsdom mot ham. Han ba for sine motstandere, mens de hånet ham. Både Hus og hans venner ble så plassert på bålet, og prestene sang salmesanger mens de tente på. Det hevdes at det tok lang tid før ilden fikk Hus til å miste bevisstheten, og at han brukte tiden på å be.

Kong Wenzel og dronning Sofia mislikte henrettelsen av Hus, og dannet en konføderasjon som lovte ikke å adlyde paven dersom han ikke levde i samsvar med Bibelen. Bøhmen ble med dette løst fra Den romersk-katolske kirke, et skille som skulle vare i 200 år.

Etter Hus fikk lekfolk delta i nattverden, gudstjenestene ble på tsjekkisk – og Bibelen ble den religiøse autoriteten framfor paven.

En annen person fra Bøhmen, en bonde ved navn Peter Chelzicky (1390-1460), sto også fram med et skrift om troen. Der skrev han blant annet: *"Statskirken er urimelig. For om alle mennesker i staten ble kristne, skulle staten forsvinne og en menighet oppstå istedet. Kristne mennesker er ikke organisert i staten, men i menigheten."*

Om dåpen skrev han: *"Det ville være bedre, slik som den tidligste menighet gjorde, å døpe bare voksne som er i stand til å vise tro i gjerninger."*

Stadig flere kretser praktiserte gjendåp, i den tro at både "kirken" og dens barnedåp ikke hadde noe med Kristus å gjøre. "Kirken" hadde jo statsmakten på sin side, og vi kan blant annet lese følgende utdrag fra keiser Karl V's lov mot

gjendåp, fra 23. april 1529: *"...i de keiserlige lover er en slik handling forbudt under dødsstraff. ... gjør kjent og erklærer etter vår keiserlige makt og sanne kjennskap og vilje at hver eneste anabaptist og gjendøpt mann eller kvinne i ansvarlig alder skal gripes og henrettes ved ild, sverd eller annet, alt ettersom personens stand er, uten noen foregående inkvisisjon av de åndelige dommere. (...) Vi vil også at alle skal la sine barn døpe etter kristen ordning, skikk og bruk. Men enhver som unnlater dette og ikke vil gjøre det, i den tro at barnedåpen ikke betyr noe, en sådan skal, om han våger å forbli i en slik mening, underkastes vår ovenfor nevnte konstitusjon."*

Det måtte en Luther til for å virkelig velte Den romersk-katolske kirkes ensidige makt. Han fikk tydelig fram budskapet om frelse ved NÅDE, og ga mange av de karismatiske troende nytt håp ved å innføre prinsippet om "trofrihet og det alminnelige prestedømme".

Men Luther mente at man fikk reformere litt etter litt. I utgangspunktet var han imot Den romersk-katolske kirkes kirkeordninger og det sterke lederskapet til de som kalte seg "biskoper". Derfor var det bare som en "nødforanstaltning", hevdet han, da han skapte enda et kirkesamfunn med messeklær og en liturgisk praksis som ikke var så langt fra den romersk-katolske, når alt kom til alt.

Det skulle ikke gå lenger enn til 1527 før den lutherske kirke var omtrent som den romersk-katolske, med sine egne forbud mot karismatiske kretser, fremfor alt "gjendøperne". Igjen ble dødsstraff innført i Guds navn, og Luther skrev ting om "kjettere" som ikke sto tilbake for noe av det som ble skrevet under inkvisisjonen.

Også reformasjonstiden fikk sine mange martyrer, drept av en kirke de trodde skulle representere dem.

En av dem var Felix Manz fra Zürich. Han holdt møter i sin mors hus, og ble dømt til døden i 1527 fordi han praktiserte troendes dåp og var imot dødsstraff. Han var 29 år gammel. Hans siste ord var: "Herre, i dine hender overgir jeg min ånd." Så bandt bøddelen hendene hans, plasserte ham i en båt med en stokk mellom knær og armer, for han så ble kastet i vannet og druknet. Eiendelene hans ble konfiskert av myndighetene.

Et annet eksempel finnes i Salzburg, hvor man oppdaget at en predikant holdt møter i et hus. Alle tilstedeværende ble arrestert. De som var villige til å fraskrive seg sin «kjetterske versjon av troen», skulle først bli drept med sverd, og deretter brent. De som ikke ville fraskrive seg den, skulle brennes levende. Blant dem som holdt fast på sin bekjennelse, var en jente på 16 år. Folk bad om at hun skulle få beholde livet. Bøddelen tok henne med til hestenes vanningssted, og holdt henne under vann til hun druknet. Så dro han den livløse kroppen opp igjen og brant den opp.

Alt i Jesu og Luthers navn. Men kun med sistnevntes godkjennelse.

Selv da Luther virkelig forstod evangeliet, slet han med å bryte helt løs fra sakramentalismen, som var så inngrodd i ham. Vi ser tendenser til at han flørter med radikale tanker i så måte, som hans etterfølgere senere overtar, før han selv så lander på noen kompromiss (og senere fordømmer sine etterfølgere). Spesielt nattverdssynet ønsket han å bevare sakramentalistisk, i motsetning til Zwingly og senere reformatorer.

Og det var da volden kom inn i bildet, selv under Luther. Her i landet ble den lutherske kirken et tankepoliti i tre hundre år, med et sensurregime som ikke

gikk av veien for noe av det katolikkene drev med.¹ Spesielt var det nattverdssynet som førte til «kjetterier», siden stadig flere – også lutheranere – anså den for å være rent symbolsk.

I 1575 ble teologiske professorer innkalt til kongen. Der fikk de beskjed om at de ville bli henrettet dersom de ikke underviste en nattverdslære som var i pakt med den augsburgske bekjennelsen.

I 1643 gjorde man det rett og slett forbudt å forkynne i kirkene dersom man ikke hadde eksamen fra Universitetet i København, hvor nattverdslæren var sakramentalistisk. «Da 175 prostanter som hadde flyktet fra den romersk-katolske forfølgelsen i England kom til København, ble de underlagt grundige teologiske forhør. Det viste seg at de hadde avvikende synspunkter på både nattverd og dåp, og de ble derfor nektet opphold i riket. Det ble deretter bestemt at alle utlendinger skulle forhøres, og dersom de ikke sluttet seg til bekjennelsens samtlige artikler, skulle de landsforvises. (...) En av pietismens grunnleggere, grev Zinsendorf, måtte forlate København da han ikke ville underkaste seg teologisk forhør. Man så det også nødvendig å holde kontroll med legfolks religionsutøvelse. De pietistiske husmøtene ble brakt under kontroll gjennom en ny konventikkelplakat i 1741. Slike møter ble nå tillatt, men presten skulle enten være til stede eller sende en representant til å overvåke dem. Og omreisende predikanter ble forbudt å tale. Avvik fra den lutherske lære ble fortsatt ikke tålt. Da en gruppe begynte å praktisere voksendåp i Drammensfjorden av «25 nøgne personer af begge kjønn», ble 48 personer landsforvist. Ved et kongelig reskript i 1745 ble alle nye sekter som kom til landet og ikke hadde kongelig tillatelse forbudt. Hvis noen kom til landet uten å være døpt, måtte dette skje innen åtte dager. Folk som «forvirre eenfoldige og forurolige kirken» skulle settes til arbeid på nærmeste tukthus eller festning. Det

¹ . Dette kan du blant annet lese om i «Sensuren i Danmark-Norge. Vilkårene for offentlige ytringer 1536-1814» av Øystein Rian, Universitetsforlaget 2014.

gjaldt blant annet dem som av samvittighetsgrunner ikke ville ta imot nattverden eller døpe barna sine.»²

La oss lese fra "Den forfulgte menighet" av Arve Arrestad angående «bøllene»:
"Men virkelig uro ble det da dansken Søren Bølle kom til Drammen. Han hadde fullført det teologiske studiet, men ville ikke bli presteviet. Ikke lenge etter at han hadde begynt sin virksomhet i Drammen, var det en hel flokk som gikk på møtene hans. I 1741 gikk han ut av statskirken, og mange fulgte ham. I 1742 døpte Bølle troende med neddykkingsdåp. Samme år begynte de en menighet. Vekkelsen gikk videre til Kongsberg, Oslo, Lier og Asker. Men da 25 personer ble døpt i Drammenselva, var det nok for øvrigheten. Det ble kalt "gjendåp" og døperne ble arrestert og plassert på tukthus."

Det ble fullt leven da Søren Bølle avviste statskirkens barnedåp og døpte voksne med full neddykking i Drammenselva. Publisiteten rundt det hele ble stor. På denne tiden var det nemlig *påbudt* å døpe sine barn!

Arrestad skriver: *"Myndighetene hadde ikke bare problemer med et reaksjonsmønster overfor dem som lot seg døpe, de visste heller ikke hvilken straff de som ikke døpte sine barn, skulle få. Skulle man sette foreldrene i fengsel, skulle man ta barna fra foreldrene, eller skulle man rett og slett tvangs døpe dem?"*

Bølle var en sterk motstander av mange ytre ordninger som troen ble pakket inn i, og avviste tanken om at disse hadde en egenverdi. Kontakt med den åndelige dimensjonen kunne bare oppnås ved at hjertet ble "født på nytt", og ikke gjennom ytre ritualer. Han var inspirert av den frikirkelige herrnhutiske

² «Da kirken var tankepoliti» av Erling Rimehaug, Vårt Land 19.01.2015

bevegelsen, og lot seg forferde over at statskirken kunne praktisere sin virksomhet med "hyklere og vantro" i spissen for det hele uten at noen blunket.

I protest avviste han ikke bare statskirkens barnedåp, men også kirkelig ekteskap. Bølle nektet å la seg vie i statskirken, noe som på den tiden var helt uhørt. Men Bølle mente han og kona var gift i Guds øyne, de trengte ikke noe statlig eller kirkelig papir på ekteskapet. Da de etterhvert fikk et barn, døpte han det selv.

At kona hans var prestedatter, gjorde nok ikke saken bedre i folks øyne. (Debattene alt dette førte til, var nok langt mer spennende enn dagens uendelige vigselritual-debatter!)

Heller ikke begravelser burde statskirken ha noen enerett på, mente Bølle. Han begravde rett og slett en voksen dame og et barn i hagen til en av menighetens medlemmer. Fordi statskirken formidlet en lære om "vigslet jord", var dette for mange helt forferdelig sett i et evighetsperspektiv.

Etterhvert møtte dessverre menigheten stor forfølgelse, både fra geistlig hold og fra "mobben" i byen.

Arrestad: «Stadig flere av de troende havnet i fengsel, og de fikk lange straffer. En slik troende fange ble i tillegg pisket på grunn av at han nektet å delta i en fengselsgudstjeneste. Drammensfolk reagerte også ved å gå til angrep på "døpernes" hus. De kunne bli overfalt. Noen mumlet til og med om å kaste dem i Drammenselva. De skulle jages fra landet.

Mange av dem flyktet til Altona i Hamburg, som den gang lå under Danmark og var utpekt til et såkalt "fristed".

Selv ble Bølle plassert på Tukthuset i Christiania, før også han ble forvist til Altona.

Et stykke spennende drammehistorie der! Jeg har for lengst forstått at jeg hører best hjemme blant det de høykirkelige har kalt ting som kjettere, anabaptister, svermere, hekser og trollmenn. Nå har jeg skjønnt at jeg tilhører BØLLENE også! (Akkurat det kom kanskje ikke som noen bombe ...)

Selv om den lutherske kirke selv endte opp som en forfølger av de troende, hadde Luthers oppdagelse av det frigjørende evangeliet gitt blod på tann til mang en «kjetter», og enten han likte det eller ikke ble han en inspirasjon for mange av dem. Han plantet en spire som kanskje vokste annerledes enn han trodde og som ingen institusjon kunne kvele. Evangeliet har en kraft i seg som til sist klarer å spreng seg vei gjennom alle lag av menneskelige tradisjoner og avsporinger.

Men det ble mange tøffe runder. Så sent som i 1813 ble den norske predikanten Hans Nielsen Hauge dømt til slaveri fordi han forkynte evangeliet uten å være ordinert prest.

Siden den lutherske tradisjon står sterkt her i landet, forbinder vi automatisk reformasjonen med Luther. Men selv om han var primus motor, fikk det ringvirkninger i form av flere reformasjoner, slik at det egentlig blir feil å snakke om reformasjonen i entall. Vi fikk den anglikanske reformasjonen, den reformerte (kalvinske) reformasjonen og dessverre også den katolske (mot)-reformasjonen. Men av størst betydning i ettertid har nok den femte grenen på reformasjonens tre vært, nemlig den såkalte «døperbevegelsen», en fellesbetegnelse som omfatter flere ulike grupper i Mellom-Europa. Den tok avstand fra tanken om at kirken besto av alle dømte innenfor et geografisk område, og definerte heller kirken som alle de som bekjenner Kristus (noe som i bunn og grunn burde ha vært en selvfølgelighet). Denne bevegelsen utgjorde det som har blitt kalt reformasjonens venstrefløy, og var i motsetning til andre

fullstendig pasifistisk og fredelig. På verdensbasis er det liten tvil om at det er denne grenen av reformasjonen som har satt dypest spor etter seg.

I dag regnes det de ulike «døperbevegelsene» sto for som en selvfølge av de fleste: At enhver er fri til å følge sin religiøse overbevisning eller mangel på sådan, og at kirke og stat i størst mulig grad må være atskilt.

Sånn sett vant de fram i det lange løp. Men de betalte en høy pris.

Som sagt, ikke noe poeng i å drive unødvendig polemisering i vår egen tid. Men fortsatt føler jeg meg fremmed for svært mye av det som kalles "kristent" i Norge i dag. Det har fint lite med Jesus eller hans budskap å gjøre.

Oppfordringen i Hebreerne 13,13 er derfor fortsatt aktuell i mange tilfeller: *"Så la oss gå ut til ham UTENFOR LEIREN og bære hans vanære."*

Dessuten ønsker jeg å ha en kirkehistorisk bevissthet som gjør at jeg står i rett tradisjon: Jeg ønsker å være videreføringen av de kretsene som ble brent, ikke de kretsene som fyrte opp bålene.

Det er trist å se moderne kristne snakke stolt om en kirkehistorisk tradisjon som er mer preget av blod på egne hender enn av Jesu blod. Den tjener ikke til forbilde på noe som helst, kun til advarsel.

Å si at sakramental tro og ikke-sakramental tro er to vidt forskjellige religioner (i den grad det sistnevnte er en religion), er ikke å bedrive unødig polemisering, slik jeg ser det. For grunntankene er så totalt forskjellige, og en av leirene må ta såpass grundig feil at det har alvorlige følger for livet som troende.